

KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI İÇİN ALTERNATİF FİNANSMAN KAYNAKLARI ve EN İYİ UYGULAMALAR: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

2020 Europa Nostra Sanal Genel Kurulu, 19 Ekim 2020

Kültürel Mirasın Dostları Derneği - KUMİD tarafından hazırlanmıştır.
(Kültürel Miras Dostları-FOCUH) İstanbul, TÜRKİYE
19 Ekim 2020

Europa Nostra Kurumsal Üyesi:

Giriş: Dünya'daki tüm ülkeler topraklarında geçmiş medeniyetlerden kalan arkeolojik alanlar, tarihi mimari yapılar, gelenekler, görenekler gibi taşınmaz, taşınabilir ve somut olmayan kültürel varlıklara ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye de ev sahipliği yaptığı zengin kültürel miras ile dünyadaki önemli ülkeler arasındadır. Her ülkenin ve insanlığın başlıca görevi gerektiğinde ortaklaşa ve yardımlaşarak bu zengin kültürel varlıkları koruyarak gelecek yeşillere aktarmaktır.

Bu zengin değerleri korumak amacıyla gerekli mali desteği sağlamak için hiçbir ülkenin bütçesi yeterli olamaz. Bu durum kamu desteği dışında alternatif fon kaynaklarını yani özel sektör desteğini zorunlu hale getiriyor.

Europa Nostra Kurumsal Üyesi "Kültürel Mirasın Dostları Derneği -KUMİD" (Friends of Cultural Heritage -FOCUH) tarafından yapılan bu çalışmada Genel Kurul, Toplantısı 2020 öncesindeki EUROPA NOSTRA'nın talebi gereği Türkiye'den örnekler verilerek alternatif fon kaynakları sunulmuştur.

Kültürel Mirasın Korunması için Alternatif Fon Kaynakları ve Türkiye

Kurtarma Kazıları: Baraj, köprü, otoyol gibi büyük yatırım projelerinin yapılacağı bölgede gerçekleştirilmesi gereken arkeolojik kurtarma kazılarının finans kaynağı yatırımı yapacak firma, konsorsiyum, ilgili bakanlık veya kamu kurumu (Örneğin Devlet Su İşleri) tarafından sağlanmaktadır.

Bilimsel Arkeolojik Kazılar: Türkiye'deki arkeolojik kazıları genel olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı ve kazıyı üstlenen üniversiteler finanse ediyor. Yabancı üniversiteler Türkiye'de yapacakları kazılara mali destek de buluyor. Ayrıca, İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya gibi ülkelerin Arkeoloji Enstitüleri bir gelenek olarak kazılara destek sağlıyor. Yabancı vakıf, kurum, fonlar da birçok kazıya fon katkısı sağlıyor.

Sivil Toplum Kuruluşları-Belediyeler: Arkeolojik alanlarda sivil toplum kuruluşları (dernekler, vakıflar,..vb) kuruluyor. Bu CSO'lar Avrupa Birliği Hibe Fonlarına AB ülkelerinden ortaklarıyla proje sunarak maddi destek alıyorlar. Örneğin Altınoluk, Tarihi Antandros Şehrini Kurtarma, Koruma, ve Yaşatma Derneği-Balıkesir, İtalyan ortağı ile "Anadolu-Avrupa, Mitolojik-Tarihsel Birliktelik: Castro" başlıklı Projesini "Türkiye ve AB Sivil Toplum Diyaloğu-II Kültür & Sanat Bileşeni" Hibe Programında yürütmüştür.(2011-2012). Belediyeler de kültür varlıklarını korumak için AB Hibe fonlarından etkin bir şekilde yararlanmaktadır.

Sponsorluk – Sosyal Sorumluluk Projeleri: Sponsorluk kısaca "bir işletmenin özel olaylara veya organizasyonlara yatırım yaparak markasını dolaylı yollardan tanıtması" olarak tanımlanır. Küresel ölçekte yapılan araştırmada sponsorluk harcamalarının en büyük payının spor karşılaşmalarına ayrıldığını görmekteyiz. Kültür-Sanat ve Sosyal Sorumluluk alanına ayrılan kaynak oranının çok düşük

olduğu görülmektedir. (ATEŞOĞLU İ.2010) Bu nedenle sözü edilen iki alana verilecek sponsorluk harcamalarının arttırılması gerekmektedir.

Sosyal Sorumluluk Projeleri -Arkeolojik Kazı Alanlarına Verilen Destekler: Türkiye’de özel sektör arkeolojik kazı alanlarına vereceği sponsorluk desteğinin insanlığın kültür mirasının korunmasına ve kurumunun tanıtımına sağlayacağı büyük katkıyı keşfetmiştir.

Özel Sektör bu desteği “Sosyal Sorumluluk Projeleri” kapsamında vermektedir. Onlar kazıya büyük tutarlarda sunduğu maddi desteğin yanı sıra bir arkeolojik kazının kısmi faaliyetlerine de (örneğin sadece taşıma, yemek, halkın eğitimi, tanıtım gibi..) maddi destek vermektedir.

Sponsorlara Vergi Muafiyeti Desteği: Türkiye’deki kanunlara, yönetmeliklere göre kültür ve sanat faaliyetlerine ilişkin harcamalar ile bağış ve yardımların tamamının gelir ve kurumlar vergisine tabi tutulacak kazançtan indirilmesi öngörülmektedir. ¹Bundan başka “...ilgili harcamalar ile bu amaçla yapılan her türlü bağış ve yardımların % 100’ü vergiden muaf tutulabilir. (Bakanlar Kurulu, bölgeler ve faaliyet türleri itibariyle bu oranı yarısına kadar indirmeye veya kanuni oranına kadar çıkarmaya yetkilidir...”)

Emlak Vergisi- Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payı, Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Ait Katkı Payına Dair Yönetmelik ²kapsamında yer alan hükümler gereğince taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla tahakkuk eden emlak vergisinin %10’u katkı payı olarak tahsil edilir.

Bu iki kanun Türkiye’de kültür varlıklarının, arkeolojik alanların özel sektörden maddi destek almasının yolunu açmıştır.

Aşağıdaki Tabloda özel sektör, firmalar, holdingler, bankalar ve büyükşehir belediyelerinin sponsorluk desteği verdiği Türkiye’deki Arkeolojik kazı alanlarından örnekler verilmiştir. Sponsorluk destekleri T.C. Kültür Turizm Bakanlığı, Arkeolojik Kazı Başkanları ve Firma Yetkilileri arasında yapılan Protokolle verilmektedir. Bu iş birliği Kamu-Özel Sektör ve Üniversite iş birliğine önemli bir örnektir.

Türkiye’nin Tarihi Mirasına Sahip Çıkan Öncü Şirketler – Bankalar- Belediyeler (Örnekler)

ŞİRKET	DESTEKLENEN ARKEOLOJİK ALAN(LAR)	BULUNDUĞU KENT (BÖLGE)
Büyük Firmalar, Sanayiciler, Holdingler		
AYGAZ	Sagalassos Antik Kenti	Burdur (Akdeniz)
Borusan	Efes	İzmir, (Ege)
Demirören	Symrna	İzmir (Ege)
Doğuş Holding	Göbeklitepe, Efes (2)	Urfa, (Güneydoğu Anadolu) İzmir, (Ege)
Eczacıbaşı Holding	Efes	İzmir (Ege)
Ece Holding	Örükaya Barajı Arkeoloji kazıları	Çorum (İç Anadolu)
İÇDAŞ	Troia, Assos, Parion, Alexandria Troas Antik Kentleri ile Apollon Smitheion Kutsal Alanı (5)	Çanakkale (Marmara Region)
Koç Holding	Afrodiasias	Aydın (Ege)
MAPEİ	Karkamış	Gaziantep (Güneydoğu)
OPET	Troya	Çanakkale (Marmara)

¹ Resmî Gazete 31.07.2004-25539

² Resmî Gazete Tarih-Sayı: 13 Nisan 2005- 5785 ve 22 Ağustos 2015 -29453

Sabancı Holding	Metropolis Antik Kenti	İzmir (Ege)
Sanko Holding	Zeugma-Karkamış	Gaziantep (Güneydoğu)
Şişe Cam	Patara	Antalya (Mediterranean)
Yaşar Holding	Çatalhöyük	Konya (İç Anadolu)
Bankalar		
T. İş Bankası (Banka)	Zeugma, Patara, Teos Antik Kenti, Kaman Kalehöyük, Nysa (5)	Gaziantep (Güneydoğu), Antalya (Akdeniz) İzmir (Ege), Kırşehir (İç Anadolu) Aydın (Ege)
TSKB (Banka)	Patara	Antalya
Büyük Şehir Belediyeleri		
İzmir Büyükşehir Belediyesi (Örnek)	Smyrna (Agora) , Phokai (Foça) Yeşilova Höyüğü (Bornova) Metropolis, (Torbalı) Old Smyrna (Bayraklı), Teos Antik Kenti (Seferihisar) Erythrai (Çeşme- Ildırı) Klazomenai (Urla) Klaros (Menderes) Panaztepe (Menemen) Ayasuluk Tepesi (Selçuk) Nif (Olympos) Dağı, Limantepe (Urla)	İzmir İzmir Metropolitan Municipality (İBB) provides financial support to 13 archaeological excavations in its districts. <i>Note: İzmir province is given as an example. Other Metropolitan Municipalities in Turkey gives financial support, archaeological excavations, and other activities for the protection of the cultural heritage.</i>

Bölgesel Kalkınma Ajansları: (RDAs)

AB, aday devletlerden, AB'nin bölgesel politikasına uyum sağlamak için gerekli yasal düzenlemeleri ve idari reformları başlatmalarını şart koşturmaktadır ve RDAs kurulması, bu idari reformların önemli bir unsurudur.

Türkiye'deki RDAs'ların temel görevi, yerel potansiyeli ortaya çıkarmak için kamu sektörü, özel sektör ve STK'lar arasındaki işbirliğini desteklemektir.

Türkiye, Seviye 2 Bölgelerinde 26 RDA'ya sahiptir.

Türkiye'deki RDA'lar taşınmaz kültür varlıklarını korumak ve restore etmek, ulusal ve uluslararası alanda tanıtmak için projelere finansal destek sağlayan en önemli özerk kuruluşlardır

Arkeolojik Alan Yılları: Troya Yılı 2018, Göbeklitepe Yılı 2019, Patara Yılı 2020

Ulusal ve uluslararası çapta Türk turizmi adına büyük bir yankı uyandıran 2018'in Troia Yılı olarak ilan edilmesi, Şanlıurfa ve Göbeklitepe başta olmak üzere diğer arkeolojik kentler için adeta bir umut kaynağı oldu. Hem Türkiye hem de Çanakkale turizmi açısından Troia'nın yakalamış olduğu bu başarı yeni yerlerin, arkeolojik alanların ...vb tanıtım çalışmaları ve ziyaretçi sayısının artması için adeta bir örnek teşkil ediyor. Bu nedenle Türkiye'de 2019 yılı Göbekli Tepe Yılı, 2020 yılı Patara Yılı olarak ilan edildi.

Türkiye'deki en önemli üç arkeolojik alanın ülke turizmine hakkıyla kazandırılabilmesi için kapsamlı çalışmalar devam ediyor. Çalışmalardan başarılı geri dönüşler alınıyor.

Örneğin;

Her geçen yıl ünü duyulan Göbeklitepe, 2011 yılında UNESCO "Dünya Miras Geçici Listesi"ne alındı, 1 Temmuz 2018'de ise Bahreyn'de düzenlenen 42'nci Dünya Miras Komitesi Toplantısı'nda Dünya

Mirası Listesi'ne dahil edildi. İki yıl önce aldığı bu unvanla dünyadaki bilinirliği artan Göbeklitepe, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 2019'un "Göbeklitepe Yılı" olarak ilan edilmesiyle geçen yıl turizmde "altın çağı" nı yaşadı.

Koronavirüs salgını nedeniyle 2020 yılında yaklaşık 3 ay ziyarete kapalı olan Göbeklitepe, Kültür ve Turizm Bakanlığının sanal müze uygulaması kapsamında salgın sürecinde en fazla ziyaret edilen ören yeri oldu.

Göbeklitepe, 1 Haziran'da başlayan normalleşme süreciyle konuklarını maske, sosyal mesafe ve hijyen kurallarına uygun bir şekilde ağırlamaya devam ediyor.

References:

ATEŞOĞLU İ., "Arkeolojik Kazı Sponsorluğunda İşletme Amaçlarının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma" SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2010, Sayı:22, ss.179-190

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/117915>

<https://www.dogusgrubu.com.tr/tr/sahenk-inisiyatifi-nden-gobeklitepe-ye-15-milyon-dolari-asan-yatirim> (20.1.2016)

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkler-arkeoloji-sponsorlugunu-kesfetti-168478> (30.08.2003)

<https://blog.anasponsor.com/orukaya-baraji-arkeoloji-kazilarina-ece-holding-sponsor-oldu/> (2018)

<https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/buyuksehir-tarihe-sponsor-olmaya-devam-ediyor/44048/156>
(12 Eylül 2020)

<https://www.ekonomist.com.tr/haberler/anadolu-mirasinin-destekcileri-artiyor.html> (09.10.2020)

<https://www.gmka.gov.tr/kalkinma-ajansi-nedir-gorevleri-nelerdir>

<https://www.karacadag.gov.tr/destekler/2/58/2019-yili-kulturel-mirasin-islevlendirilmesi-mali-destek-programi/>

<http://www.izka.org.tr/mali-destek-programlari/onceki-donem/2017-kultur.htm>

<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/gobeklitepe-unesco-ile-2-yilda-unune-un-katti/1895646>